

BUYRAK KASALLIKLARI: SABABLARI, ALOMATLARI VA DAVOLASH
USULLARI

Axmadjonova Gulhayo Rafiqjon qizi

Farg'ona jamoat salomatligi tibbiyot instituti o'qituvchisi

E-mail: gulhayoaxmadjonova36@gmail.com

Tel: +998947708131

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15530028>

Annotatsiya. Ushbu maqolada buyrak kasalliklarining asosiy sabablari, belgilar va zamonaviy davolash usullari tahlil qilinadi. Buyrak kasalliklari surunkali yoki o'tkir shaklda rivojlanishi mumkin bo'lib, ularning sabablari orasida yuqori qon bosimi, qandli diabet, yallig'lanish kasalliklari va toksik omillar mavjud. Maqolada kasallikning dastlabki belgilarini aniqlash, diagnostika metodlari va samarali davolash usullari haqida ma'lumot beriladi. Shuningdek, sog'lom turmush tarzini olib borish va profilaktika choralari kasalliklarning oldini olishdagi ahamiyati ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: Buyrak kasalliklari, Surunkali buyrak yetishmovchiligi, Gipertenziya (yuqori qon bosimi), Diabetik nefropatiya, Glomerulonefrit, Pielonefrit, Diagnostika, Davolash usullari, Profilaktika.

Abstract. This article analyzes the main causes, symptoms, and modern treatment methods of kidney diseases. Kidney diseases can develop in a chronic or acute form, and their causes include high blood pressure, diabetes, inflammatory diseases, and toxic factors. The article provides information on identifying the early signs of the disease, diagnostic methods, and effective treatment methods. It also emphasizes the importance of leading a healthy lifestyle and preventive measures in preventing diseases.

Keywords: Kidney diseases, Chronic renal failure, Hypertension (high blood pressure), Diabetic nephropathy, Glomerulonephritis, Pyelonephritis, Diagnostics, Treatment methods, Prevention.

Аннотация. В статье анализируются основные причины, симптомы и современные методы лечения заболеваний почек. Заболевание почек может протекать в хронической или острой форме, а его причинами являются высокое кровяное давление, диабет, воспалительные заболевания и токсические факторы. В статье представлена информация о выявлении ранних признаков заболевания, методах диагностики и эффективных методах лечения. Подчеркивается также важность ведения здорового образа жизни и профилактических мер по предупреждению заболеваний.

Ключевые слова: Заболевания почек, Хроническая почечная недостаточность, Гипертония (повышенное артериальное давление), Диабетическая нефропатия, Гломерулонефрит, Пieloneфрит, Диагностика, Методы лечения, Профилактика.

Kirish

Buyrak kasalliklari (nefropatiyalar) - bu buyraklarning normal funksiyasini buzadigan va organizmdagi suyuqlik-tuz muvozanati, chiqindi moddalarning chiqarilishi jarayonini buzadigan kasalliklar guruhi hisoblanadi. Ular inson sog'lig'iga jiddiy ta'sir ko'rsatadi va dunyo bo'ylab ko'p sonli odamlarning hayot sifatini pasaytiradi.

Kasalliklarning sabablari

Buyrak kasalliklarining yuzaga kelishiga turli omillar sabab bo'ladi:

Yuqori qon bosimi (gipertenziya)- Yuqori qon bosimi (gipertenziya) buyrak kasalliklarining eng asosiy sabablaridan biri hisoblanadi. Uning buyraklarga ta'siri ikki tomonlama bo'lib, quyidagicha izohlanadi:

Buyrakdagi qon tomirlarining shikastlanishi

Yuqori qon bosimi qon tomirlariga ortiqcha bosim yaratadi, bu esa buyrakdagi mayda qon tomirlarining (glomerullar va peritubular kapillyarlar) devorlarini shikastlaydi. Natijada tomirlarning elastikligi kamayib, qon oqimi buziladi, buyrak to'qimalarida qon aylanishi yomonlashadi va oksigen yetishmovchiligi (gipoksiya) paydo bo'ladi.

Glomerullarni zo'riqishi va buzilishi - Qon bosimining doimiy ko'tarilishi buyrakdagi filtrator tuzilmalar (glomerullar) ustida ortiqcha bosim hosil qiladi. Bu glomerullarni buzilishiga, ularning funksiyasining yomonlashishiga olib keladi, natijada siydikda oqsil chiqishi (proteinuriya) yuzaga keladi.

Buyrak funksiyasining pasayishi - Tomirlarning va glomerullarining shikastlanishi natijasida buyraklarning filtratsiya qobiliyati kamayadi, chiqindi moddalarning to'planishi boshlanadi, bu esa o'z navbatida qon bosimini yanada oshiradi-shu tarzda zararli aylana yuzaga keladi.

Renin-angiotensin tizimining faollashuvi-Yuqori qon bosimi buyrakda renin-angiotensin tizimini faollashtiradi. Bu tizim qon bosimini oshiruvchi moddalarning ishlab chiqarilishini ko'paytiradi va qon bosimini nazorat qilish mexanizmlarini buzadi, bu esa kasallik jarayonini kuchaytiradi.

Qandli diabet (diabetik nefropatiya)- Qandli diabet - buyrak kasalliklarining eng ko'p uchraydigan va xavfli sababi hisoblanadi. Diabetning buyraklarga ta'siri quyidagicha bo'ladi: Qon shakarining yuqori darajasi buyrak hujayralariga zarar yetkazadi. Qonda glyukoza miqdori uzoq muddat yuqori bo'lsa, buyrakdagi filtrator tuzilmalar glomerullar (mayda qon tomirlari) zarar ko'radi. Ularning devorlari qalinlashib, elastikligi pasayadi va buyrakning filtratsiya qobiliyati yomonlashadi. **Diabetik nefropatiya rivojlanadi.** Bu diabet natijasida paydo bo'ladigan surunkali buyrak kasalligi. Glomerullar to'qimasida o'zgarishlar yuzaga kelib, buyraklar asta-sekin o'z vazifasini yo'qotadi. Proteinuriya (siydikda oqsil chiqishi) Zararlangan glomerullar orqali oqsil siydikka o'tadi. Bu esa buyrak to'qimalarining yanada buzilishiga olib keladi.

Buyraklarda qon aylanishining buzilishi

Diabet qon tomirlarining holatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi, buyrak ichidagi mayda kapillyarlar shikastlanadi, buyrak to'qimalarida kislorod yetishmovchiligi yuzaga keladi.

Renin-angiotensin tizimining faollashuvi

Diabetik sharoitlarda bu tizim faollashadi, bu esa qon bosimini oshiradi va buyrakdagi zarar jarayonini kuchaytiradi.

Bulardan tashqari surunkali infeksiyalar va bakterial yallig'lanishlar (pielonefrit), glomerulonefrit - buyraklarning filtr funksiyasini buzuvchi yallig'lanish, genetik kasalliklar va buyrak kistalari, toksik moddalar va dori vositalarining uzoq muddatli ta'siri.

Belgilari va simptomlari

Buyrak kasalliklari o'zini turlicha ko'rsatadi, ammo asosiy belgilar quyidagilar: To'qimalarda shishlar (ayniqsa oyoq va yuzda), qon bosimining doimiy ko'tarilishi,

siydikning hajmi yoki tarkibidagi o'zgarishlar (qon yoki oqsil aralashuvi), bosh og'rig'i, charchoq, bosh aylanishi, qorin sohasida og'riq yoki noqulaylik.

Diagnostika usullari qon va siydik tahlillari (oqsil, kreatinin, siydikda qon izlari), buyraklarning ultratovush tekshiruvi, biopsiya (zarur hollarda), qon bosimini doimiy nazorat qilish.

Davolash va oldini olish

Kasallik sababini aniqlab, shunga qarab davolash: qon bosimini tushiruvchi, diabetni nazorat qiluvchi dori vositalari, suyuqlik va tuz miqdorini cheklash, surunkali bosqichda dializ yoki buyrak transplantatsiyasi zarur bo'lishi mumkin, sog'lom turmush tarzini olib borish, muntazam tibbiy ko'riklardan o'tish

Xulosa

Buyrak kasalliklari inson salomatligi uchun jiddiy tahdid bo'lib, ularning erta aniqlanishi va to'g'ri davolash usullarini qo'llash kasallik oqimini sekinlashtiradi hamda hayot sifatini yaxshilaydi. Shu sababli, profilaktik choralar ko'rilishi va muntazam tibbiy tekshiruvlar o'tkazilishi katta ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Axmadjonova, G. (2025). ANABASIS APHYLLA O'SIMLIGINING FARMAKOLOGIK XUSUSIYATLARI. *Modern Science and Research*, 4(4), 141–144. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/79041>
2. Мурдахоев Ю.М. — Ўзбекистонда ватан топан доривор ўсимликлар. Тошкент, 1990.
3. Dadajonova, S. (2025). O'SIMLIKLARNI BIOTEXNOLOGIK USULLARDA KO'PAYTIRISHNING QISHLOQ XO'JALIGIDAGI AHAMIYATI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15300343>. *International Scientific and Practical Conference*, 1(1), 305-307.
4. Akbarova, Muhayyo Xusanovna, & Dadajonova, Sevara O'Ktamjon Qizi (2022). KO'KAMARON SCUTELLARIA L. (LAMIACEAE) TURKUMINING AYRIM DORIVOR VAKILLARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (10-2), 622-629.
5. Dadajonova, S. O. qizi. (2025). SCUTELLARIA COMOSA O'SIMLIGINI KIMYOVIY TARKIBI VA KO'PAYTIRISHDA URUG' SAMARADORLIGI. *Qo'qon DPI. Ilmiy Xabarlar Jurnal*, 5(1), 48–53. <https://doi.org/10.70728/kspi.v5i1.137>
6. Dadajonova, S. O. qizi. (2025). [SCUTELLARIA COMOSA O'SIMLIGINI MIKROKLONAL \(IN VITRO\) USULIDA KO'PAYTIRISH](https://doi.org/10.70728/kspi.v5i1.137). *Qo'qon DPI. Ilmiy Xabarlar Jurnal*, 5(1), 48–53. <https://doi.org/10.70728/kspi.v5i1.137>
7. Matyakubov, R. ., & Nazirtashova, R. M. . (2021). Valuable Raw Materials For Producing Furfural. *The American Journal of Interdisciplinary Innovations and Research*, 3(06), 159–165. <https://doi.org/10.37547/tajir/Volume03Issue06-2111:27>
8. Усмонов, А. Х., & Дехканова, Н. Н. ЗАКОНОМЕРНОСТИ АДСОРБЦИИ СЕРОВОДОРОДА, В ЦЕОЛИТЕ NaX. ЖАРЧЫСЫ, 279.
9. Дехканова, Н. Н. (2021). ВНЕДРЕНИЕ ЦИФРОВЫХ ТРАНСФОРМАЦИЙ В ВЫСШИЕ УЧЕБНЫЕ ЗАВЕДЕНИЯ. Научный редактор, 29.

10. ДОМУЛАДЖАНОВ, И. Х., ДЕХКАНОВА, Н. Н., & ЖАМОЛИДДИНОВА, Н. Б. К. ВОЗДЕЙСТВИЕ ЗАГРЯЗНЕНИЯ АТМОСФЕРЫ НА ЗДОРОВЬЕ НАСЕЛЕНИЯ.
11. Дехканова, Н. Н., & Рахматкариева, Ф. Г. (2022). КОЛЛОИДНАЯ ХИМИЯ. Главный редактор, 22.